

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Türkiye’de AB Karşılıklı-Küreselleşme Karşılıklı İlişkisi

Beril Dedeoğlu

Prof. Dr., Galatasaray Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Dedeoğlu, Beril, “Türkiye’de AB Karşılıklı-Küreselleşme Karşılıklı İlişkisi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 7, Sayı 28 (Kış 2011), s. 85-109.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği’ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*’de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Türkiye’de AB Karşıtlığı-Küreselleşme Karşıtlığı İlişkisi

Beril DEDEOĞLU*

ÖZET

1999’dan itibaren Avrupa Birliği (AB), Türkiye’nin iç ve dış politikasının ilk kez ana konusu haline gelmiş ve 2000’li yılların başı ile 2005’de müzakerelerin başlaması arasında geçen süre içinde Türkiye’de önemli değişimler yaşanmıştır. Fakat Türkiye’nin aday ülke ilan edilmesinin hemen ardından bir reform ve değişim süreci yaşanacağı gerçeği de ortaya çıkmıştır. Müzakerelerin başladığı yıllara kadar, AB’ye dâhil olma fikri çok daha geniş kesimlerde kabul görünürken, müzakerelerin başlamasıyla birlikte AB fikrinden uzaklaşma eğilimi ortaya çıkmıştır. AB süreci, tıpkı küreselleşmenin bazı dinamikleri gibi, mevcut yapıların deşifre edilmesine ve sürekli bir yeniden yapılanma sürecine girilmesine yol açmıştır. Küreselleşme dinamiklerinin etkisiyle kendisini AB üyelik sürecinde bulan Türkiye’de küreselleşme ile Batılılaşma, Batılılaşma ile de AB üyeliği özdeş olarak görülmeye başlamış; bu da küreselleşme karşıtlığı ile AB karşıtlığı arasında ortaklık kurulmasına yol açmıştır. Karşıtlıklar ise milliyetçi dışavurumları güçlendirmiş, gerek küreselleşme gerek AB süreciyle yaşanan değişimlerde dışsal faktörlerin etkin olması, var olan yapı, ilişki ve rejimi koruma eğilimlerini güçlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-AB ilişkileri, Milliyetçi Dışa Vurum, AB Karşıtlığı, Küreselleşme Karşıtlığı.

The Relations between Euroscepticism and Anti-Globalization in Turkey

ABSTRACT

Since 1999 the European Union issue has become for the first time the main subject of Turkish foreign and domestic policies. A transformation was undertaken from 2000 until 2005, the year the accession negotiations were officially launched. Turkey’s official candidacy was the main reason of this reform and transformation movement. Until 2005, the majority of the Turkish public opinion has supported the membership idea; however this support has eroded right after the start of the accession talks. The EU process, such as certain dynamics of the globalization, has helped to unveil the failures of the existing structures and has necessitated a reconstruction process. Turkey’s EU process is one of the outcomes of the globalization’s dynamics and in this country, globalization, westernization and the EU membership terms are used interchangeably. That’s why being anti-EU has become one of the expressions of the anti-globalization movement in Turkey. This opposition has reinforced nationalistic reactions, thus the globalization pressure and the EU process have reinforced the tendency to preserve the existing structure, relation models and regime in Turkey.

Keywords: Turkey-EU Relations, Nationalistic Expression, Euroscepticism, Anti-Globalization.

* Prof. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul. E-posta: bdedeoglu@gsu.edu.tr.

Giriş

Soğuk Savaş yılları boyunca Batı ittifak sistemine ait olmanın gereği olarak görülen hemen tüm örgütlere (NATO, Avrupa Konseyi gibi) üye olmayı amaç edinen Türkiye, bu üyelikleri bir yandan güvenlik ihtiyacı olarak zorunlu görmüş, öte yandan tarihsel Batılılaşma projesinin devamı olarak değerlendirmiştir. Avrupa Birliği (AB) ile bütünleşme süreci de bu çerçevede ele alınmış; ilişkiler bir Avrupa örgütüne üye olma esasına dayanan ve “tek Batı” anlayışından hareket eden dış politika eksenin uzantısı olarak görülmüştür. Dolayısıyla, Soğuk Savaş yıllarındaki Avrupa bütünleşmesinin genişleme ve derinleşme evreleri yakından izlenmemiş, Ortaklık Anlaşması sonrasında üyelik için gerekli olan kriterleri gerçekleştirme ve kamu diplomasisi oluşturmakta ağır davranılmıştır.

1980’lerin ortalarından itibaren ise, sistemin giderek küreselleşme eğilimine girmesiyle, Türkiye’nin önüne biri Avrupa diğeri ABD olmak üzere “iki Batı” çıkmış ve her biriyle ayrı bağlar geliştirilirken küreselleşme yönelimi Avrupa’yla sürdürülen ilişkilerle ifade bulmuştur. Bu çerçevede Avrupa Ekonomik Topluluğu’na (AET) üyelik başvurusunda bulunulmuş, 1995’de taraflar arasında Gümrük Birliği tamamlanmış, Türkiye 1999 yılında üyeliğe aday ülke kabul edilmiş ve AB süreci ile Türkiye’nin küreselleşme süreci birlikte anılan eş zamanlı olgular haline gelmiştir.

1999’dan itibaren AB, Türkiye’nin iç ve dış politikasının ilk kez ana konusu haline gelmiş ve 2000’li yılların başı ile 2005’te müzakerelerin başlaması arasında geçen süre içinde Türkiye’de önemli değişimler yaşanmıştır. Bir yandan liberal ekonomi, liberal demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti gibi konularda evrensel ilke ve mekanizmalara uyum çabaları Türkiye’nin olumlu değişiminde rol oynamaya başlamış; öte yandan AB’ye dâhil olma fikri ilk kez gerçekleştirilebilir bir olgu olduğundan bir dizi tartışmaya da kaynaklık etmiştir. Aday ülke olmanın koşulu olan siyasi kriterlerin içselleştirilmesi ile müzakere süreci boyunca otuz beş başlıkta AB müktesebatının benimseneceği gerçeği Türkiye’de yapısal bir dönüşümü ifade etmiş; her yapısal dönüşüm baskısının arttığı yerde olduğu gibi Türkiye’de de direnç gösteren kesimlerin açığa çıkmasına yol açmıştır.¹ Daha önceleri Avrupa ile ilişkileri bir medeniyet projesi olarak gören siyasal ve ekonomik elit ile devlet kurumları ve bürokrasi, giderek üyelik sürecinin fren mekanizmasına dönüşerek paradoksal durumlar yaratmıştır.

Bu çalışma, 2000’li yıllardan itibaren Türkiye’de gelişen AB karşıtlığının niceliksel ve niteliksel özelliklerini ortaya koyarken, AB karşıtlığı ile küreselleşme karşıtlığı arasındaki bağlantıyı incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede AB üyelik süreci ile küreselleşmenin mevcut rejim üzerindeki etkileri tartışılmakta, değişim baskısının yarattığı ortamdaki milliyetçi dışa vurumlar değerlendirilmektedir.

¹ Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler”, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf.

AB’ye Üyelik Süreci, AB-Karşıtlığı

Türkiye, AET ile ortaklık anlaşması imzalarken bunu bir yandan modernleşme bağı olarak gördüğü Avrupa’daki örgütlenmelerin dışında kalmama kaygısından yapmış; öte yandan da güvenlik arayışından ve kendisine rakip olarak gördüğü Yunanistan’ın gerisinde kalmama anlayışından hareket ederek gerçekleştirmiştir.² Bu çerçevede Avrupa bütünleşme süreçleri çok yakından izlenmemiş ve uzun yıllar boyunca kamuoyunda da kapsamlı bir tartışma alanı olmamıştır. Ekonomik ve siyasal elitlerin tercihi olarak kalan Ankara Anlaşması, AET’ye üyelik öngörüsü taşımaksızın Soğuk Savaş yılları sonlarına kadar bir dış politika ve güvenlik aracı olarak değerlendirilmiştir.³ Üstelik Kıbrıs sorunu nedeniyle 1970’lerin ortalarından itibaren çıkan sorunlar Avrupa ile kurulmuş bağı giderek daha fazla “dış baskı” biçiminde algılanmasına yol açmıştır. Kıbrıs sorununda Avrupa ülkelerinin Türkiye’yi dışlayıcı tutumu olduğu düşünülmüş ve dönemin koalisyon hükümeti Kıbrıs sorununu anti-emperyalist mücadele söylemleri içinden geliştirmiştir.

Koalisyondaki sol parti üçüncü dünyacı, dindar muhafazakâr parti de İslam anti-emperyalizminden ürettikleri siyasetle Batı’nın güvenilmezliği temasının işlenmesine ve tarihsel olarak Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren var olan bu anlayışın yeniden üretilmesine katkı sağlamışlardır. 1980’lerin sonlarına kadar, aslında hemen tüm kurumlarına üye olunmasına, parçası olunduğu varsayılmasına ve modernleşme hedefi olarak görülmesine rağmen, Avrupa aynı zamanda “zarar verici” dış oyuncu olarak da değerlendirilmiştir.⁴ Bu durumda benimsenen Batı modeli, bir anlamda Batı ile mücadelenin aracı olarak görülmüş ve “Batı’ya rağmen Batılılaşma” anlamına gelebilecek ikircikli yapı Türkiye’deki modernleşme çelişkilerinden birisi olarak tanımlanmıştır.⁵ Aşk-nefret ilişkisine benzeyen bu paradoksal durum, Türkiye AB’ye yaklaştıkça daha da görünür hale gelmiş, ayrıca AB’nin Türkiye ile ilgili olumsuz yaklaşımları bu aşk-nefret ilişkisinin giderek galibiyet-mağlubiyet algısına dönüşmesine neden olmuştur.

² 1960 İhtilali sonrasında Cemal Gürsel Batı ile olan ilişkilerin önemine vurgu yapmış ve Türkiye’nin ittifaklarına bağlı kalacağını açıklamıştır. İttifak deyimi büyük ölçüde Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) dışındaki işbirliği zeminlerini kast etmektedir. Zaten, Cemal Gürsel AET’yi ayrı şekilde değerlendirerek, Ortak Pazar üyeliği için sürdürülen gelişmelerin yakından takip edildiğini ve mali ve ticari reformların bu süreci kolaylaştıracağını belirtmiştir. Jean François Bayard ve Semih Vaner, “L’armée Turque et le Théâtre d’ombre Kémaliste”, A. Rouquié (der.), *La politique de Mars: Les Processus Politiques dans les Partis Militaires Contemporains*, Paris, Le Sycomore, 1981, s. 39-69; İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Türkiye ve Avrupa Birliği: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Türkiye’nin Avrupa’ya Yaklaşımı*, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993, s. 67 ve s.124-127; *Milliyet*, 11 Haziran 1960.

³ 12 Mart Muhtırası sonrasında hükümeti kuran Nihat Erim, AET’ye üye olmadan önce, Katma Protokol hükümlerinin ulusal sanayiye zarar verip vermeyeceğini anlamaya yönelik önlem alınmasına gerek olduğunu bildirmiştir. Muhittin Acar, *Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Hükümet Programlarında ve Kalkınma Planlarında Ele Alınışı*, Ankara, DPT, 1992, s. 10.

⁴ 1980 Darbesi sonrasında Avrupa Konseyi Danışma Meclisi ile kurumsal ilişkiler askıya alınmış, Kenan Evren bu kararı sabır sınırlarımızın zorlanması olarak ifade etmiş ve yeni bir anayasa yapılırken Avrupalılara danışma ihtiyacı görmediklerini açıklamıştır. *Milliyet*, 1 Şubat 1982.

⁵ İhsan Dağı, “Avrupa Birliği ve Türkiye: Batılılaşmanın Neresindeyiz?”, Şaban Çalış, İhsan Dağı ve Ramazan Gözen (der.), *Türkiye’nin Dış Politika Gündemi, Kimlik, Demokrasi, Güvenlik*, Ankara, Liberte Yayınları, 2001, s. 130.

1997'de Türkiye'nin değil de, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin adaylığa kabul edilmesi, Türkiye'de bir kez daha 'Batı'nın güvenilmezliği olarak değerlendirilmiştir. 1997 Lüksemburg Zirvesi sonrasında Meclis'te yapılan tartışmalarda, AB'nin Türkiye'yi "pazara evet- üyeliğe hayır" pozisyonunda gördüğü konusunda neredeyse fikir birliği oluşmuştur. Bu yaklaşım, 1970'lerde Ankara Anlaşmasını "onlar ortak-biz pazar"⁶ biçiminde değerlendiren söylemlerle benzeşme göstermektedir. Öte yandan, Türkiye'nin 1999 Helsinki Zirvesi'nde aday ilan edilmesi sonrasında bu eğilim kısmen terk edilmiş ve Zirvenin ertesi günü çıkan tüm gazeteler; "Avrupalıyız",⁷ "160 yıllık hayal gerçek oldu"⁸ ve "Avrupalı olmuşuz"⁹ şeklinde başlıklar atmışlardır. Bu durum, üyelik sürecinin yol açacağı dönüşümlerin değil, kabul edilme halinin ön planda tartışıldığını gösteren delillerden biri durumundadır. 1997'de adaylığı reddedilen Türkiye'nin, iki yıl sonra 1999'da aday ilan edilmesini sağlayacak ve Kopenhag kriterleri kapsamına girebilecek herhangi bir çaba sergilemediği 1999 tarihli İlerleme Raporu ile teyit edilmektedir.¹⁰ Daha çok küresel gelişmelerin, Türk-Yunan yakınlaşmasının ve Balkanlarda yaşanan krizlerin etkisiyle Türkiye'nin stratejik olarak değerlendirildiği bir dönemden geçilmiş ve adaylık statüsü bu çerçevede karara bağlanmıştır. Fakat statünün kendiliğinden gelişecek bir süreç olmadığı, aday ilan edildikten sonra anlaşılmış ve bu tarihten itibaren Türkiye'de "Avrupalılaştırma sancıları" denilebilecek bir sürece girilmiştir.

Aday ülke ilan edilmenin hemen ardından bir reform ve değişim süreci yaşanacağı gerçeği ile 1998 yılından itibaren Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'ye üyelik için belirlenmiş kriterler ışığında kaydedilen Türkiye'nin katılım yönünde ilerlemesine ilişkin Komisyon görüşlerini içeren İlerleme Raporları doğrultusunda bir yol izlenmesinin gereği ortaya çıkmıştır.¹¹ Sonuçta, AB'ye aday kabul edilmekle üye olma aşamasına erişmek arasındaki mesafenin uzunluğu giderek daha fazla dönüşüm ihtiyacına işaret etmiştir.

1999 sonrasında, Gümrük Birliği'nin de bir uzantısı olarak AB'den ekonomik beklentiler ve AB'yi bir kalkınma çıpası olarak kabul etme eğilimleri artmaya başlamıştır. Öte yandan, üyelik sürecinin gereği olan yapısal dönüşümler, üyelik sürecinin koşulu olan insan hakları, azınlık hakları, demokratikleşme, hukuk devleti ve şeffaflaşma gibi konular, Türkiye'de güvenlik kaygıları ve egemenlik üzerine inşa edilmiş yapılarında sivil siyaset-

⁶ "Benim 1978-1979'daki Başbakanlığım döneminde, Türkiye'de, Avrupa ile ilişkilerimizi hızlandırmak için kendi içimizde kamuoyu baskısı da yoktu. Tersine, solcusu da sağcısı da o dönemde AET konusuna soğuk bakıyordu. Hatta 'Onlar ortak, biz Pazar' diyerek alaya alıyordu." Bkz., Hakkı Uyar, "Bülent Ecevit'in 19 Ocak 2004 Tarihli Basın Açıklaması", *Cumhuriyet Strateji*, 20 Aralık 2004.

⁷ *Radikal*, 11 Aralık 1999.

⁸ *Sabah*, 11 Aralık 1999.

⁹ *Milliyet*, 12 Aralık 1999.

¹⁰ Raporun Son Gelişmeler ile Siyasi Kriterler başlığının 1.4. paragrafı özellikle açıklayıcıdır. Rapor için bkz. http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1999/turkey_en.pdf.

¹¹ İlk düzenli İlerleme raporu 1999'da yayınlanmıştır. 1998'deki İlerleme Raporu, Kardif Zirvesi'nde alınan karar doğrultusunda yayınlanmıştır. Bkz., <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/98/964&format=HTML&caged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

güvenlik ikilemi yaşanmasına yol açmıştır. Bu durum da dönüşüm baskısının AB tarafından bir yaptırım olarak görülmesine neden olmuş ve AB’ye karşı çıkış için şu ifadeler kullanılmıştır:

Türkiye’nin gelişmesi için AB’ye girmesi şart mıdır? Bizim her şeyden önce kendi toplumumuzun eğitilmesi, geliştirilmesi konusunda yol almamız gereken pek çok süreç söz konusudur. Kendi toplumunu eğitime yerine o toplumu sömürme eğilimi içine girildiğinde; bunu demokrasi kılıfına sokarak hamasi edebiyatın kisvesi altında toplumu kandırmanın gelenek olduğu bir ortam düşünülürse, kendi kendimizi aldatmamızın, sonunda Avrupa kapılarında para dilenmeye kadar varan küçültücü bir durumla karşı karşıya kalmamız doğal bir durumdur. Türk toplumu öncelikle kendi özgüvenini kazanmalı ve bütün yurt çapında kendi toplumunun eğitimini belli standartlarda yaygınlaştırabileceği bir düzeni kurmalıdır.¹²

Bununla birlikte, müzakerelerin başladığı yıllara kadar, AB’ye dâhil olma fikrinin çok daha geniş kesimlerde kabul gördüğü, fakat müzakerelerin başlamasıyla birlikte giderek artan kuşkuvarın AB fikrinden uzaklaşma eğilimi yarattığı saptanmaktadır.¹³ Bazı kamuoyu yoklamaları da bu saptamaları doğrular nitelikte Türkiye’de AB üyelik sürecinin ve AB’nin giderek daha az ilgi gördüğünü ortaya koymaktadır.¹⁴

2000 yılında Türkiye’nin AB’ye üye olma arzusu AB resmi kaynaklarında doğrudan yer almamış, ancak Türkiye’de yapılan araştırmalar oranın yüksek olduğunu göstermiştir.¹⁵ 2003 bahar *Eurobarometer* verilerine göre Türkiye’nin AB üyesi olma istekliliği Bulgaristan ve Hırvatistan’dan yüksek şekilde % 67 olarak ölçülmüş,¹⁶ bu oranın müzakerelerin başladığı

¹² Erdem Büyükbıngöl, “Avrupa Birliği ve Üniversitelerimiz”, *Üniversite ve Toplum*, Cilt. 1, No 1, 2001, s.51.

¹³ TSK’nın tutumu bir örnek olarak verilebilir: 2005’de TSK’nın AB ile ilgili tutumu “...doğru olan ve arzu ettiğimiz, başımız dik ve gönlümüz rahat olarak AB’ye tam üye olmaktır. Uzun ve zorlu bir müzakere sonucunda karşılıklı uyumun önceliklendirilmesi ve gerçekleştirilmesiyle birlikte; açıklık, şeffaflık, karşılıklı saygı, iyi niyet, karşılıklı anlayış ve alınan risk ile ulaşılan aşama arasındaki denge hayati önemi haiz hususlardır.” sözleriyle ifade bulurken; 2006 yılında “...siyasi her türlü polemğin dışında kalmak için azami gayret gösteren Türk Silahlı Kuvvetlerinin Avrupa Birliği paravanası arkasına gizlenerek yapılan bu ithamlara karşı kendini savunma hakkını kullanması da en tabii hakkıdır.” şeklinde bir bakış sergilenmiştir. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök’ün Harp Akademileri Komutanlığındaki Yıllık Değerlendirme Konuşması, 20 Nisan 2005, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2005/yillikdegerlendirme_200405.html ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, Harp Akademileri 2006-2007 Eğitim ve Öğretim Yılı Açılış Konuşması, 2 Ekim 2006, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2006/harpakademilerikonusmasi_02102006.html.

¹⁴ Bkz Ek.1.

¹⁵ Araştırmaların ayrıntı ve genel sonuçları için bkz. Özgehan Şenyuva, “Turkish Public Opinion and EU Membership: The State of Art in Public Opinion Studies in Turkey”, *Perceptions*, Cilt 11, 2006, s. 19-32.

¹⁶ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ceeb/2003/EU28_Comparative_highlights.pdf.

ğı yıl %62'ye düştüğü saptanmıştır.¹⁷ Müzakerelerin başlama kararının alındığı 2004 tarihi ile en son yayınlanan Ulusal Program'ın tarihi olan 2008 yılları arasındaki veriler, Türkiye AB'ye yaklaştıkça, Türkiye'de AB'den uzaklaşma eğiliminin arttığını göstermektedir.¹⁸

Bu noktada belirtmek gerekir ki, 2004 yılından itibaren düzenli olarak yapılan Transatlantik Eğilimler Anketi, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere'yi kapsayan bir şekilde, kamuoyunun genel tavrının da Türkiye'nin katılımına olumlu olmadığını göstermektedir.¹⁹ Fransız kamuoyunun 2004 yılında sadece % 16'sı Türkiye'nin katılımının AB için iyi olacağını düşünürken bu oran 2007, 2008 ve 2009 yıllarında %12 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında Almanya kamuoyunun % 26'sı Türkiye'nin katılımına olumlu bakarken, 2009'da bu oran % 16'ya düşmüştür.²⁰ 1992–2006 yılları arasında, *Eurobarometer* Anketi verilerine göre de, Türkiye karşıtlığı artan bir eğilim olarak gözlenmektedir.²¹ Avrupa genelinde Türkiye'nin katılımına karşı olanlar, 1992'de % 42 iken 2007 itibarıyla % 60 oranına yaklaşmaktadır.²²

Bulgular, Türkiye'deki AB ilgisinin azalış nedenleri arasında AB'deki Türkiye isteksizliğinin rolünün de bulunduğunu göstermektedir. TÜBİTAK çerçevesinde yapılan bir çalışma, AB'nin Türkiye'yi kabul edeceğine dair inancın, üye olma arzusundan çok daha düşük oranlarda olduğunu ortaya koymaktadır.²³ Dolayısıyla, Türkiye'deki AB direncinde, AB'nin kucaklayıcı olmayışı, dışlayıcı olduğu algısının önemli rolü olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışma çerçevesinde yararlanılan kamuoyu araştırmaları ve diğer kaynaklarda, AB'ye olan desteğin düşüş nedenlerine yönelik bulgular da yer almaktadır. Bunlara göre, halkın AB'yi istememe nedenleri arasında üyeliğin Türkiye'de işsizliğe yol açacağı, önemli konuların artık ulusal düzeyde ele alınamayacak olması, üyeliğin küreselleşmenin olumsuz etkileri karşısında ülkeyi daha kırılgan hale getireceği gösterilmektedir. TÜBİTAK araştırmasında da saptanmış olduğu gibi bilimsel olarak gerçekleştirilebilirliği kanıtlanmamış bu gerekçelerin, AB karşıtlığı çerçevesinde ifade edilen korkular anlamına geldiği ileri sürülebilir.²⁴ Türkiye'nin değerlerinin AB toplumlarından daha farklı olduğu gerekçesi ise, AB'den kuşku duymaya ilişkin en yüksek orandaki nedendir.²⁵ Yapılan bir çalışmada kendinizi birinci derecede nasıl tanımlarsınız sorusuna, % 52,6 Türk, % 32,9 Müslüman olarak yanıt verilirken % 0,1 Batılı, % 0,2 Avrupalı dendiği görülmüştür.²⁶

¹⁷ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb_62_en.pdf.

¹⁸ “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14481 sayılı Karar”, 31 Aralık 2008 tarih ve 27097 (5. Mükerrer) sayılı *Resmî Gazete*.

¹⁹ http://www.gmfus.org/trends/2009/docs/2009_English_Key.pdf.

²⁰ Ibid.

²¹ http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm.

²² <http://www.harrisinteractive.com/news/allnewsbydate.asp?NewsID=1228>.

²³ Beril Dedeoğlu ve Seyfettin Gürsel, *Türkiye-AB: Üyelik Yerine Özel Statü Tasarımının Analizi*, TÜBİTAK, Proje no. 107K208, Ocak 2010.

²⁴ Ibid.

²⁵ AB değerlerinin Türkiye değerlerinden farklı olduğuna dair kanaat, 2008 yılında % 55 olarak ölçülmüştür. Bkz. *Transatlantic Trends*, The German Marshall Fund of the US, www.TransatlanticTrends.org/trends/TTSplash.cfm.

²⁶ Yasin Aktay vd., *Türkiye'de Ortak Bir Kimlik Olarak Ötekilik*, Ankara, Eğitim-Bir-Sen, 2010, s. 41.

Araştırmalara katılanların % 80’i soykırımı tanıma ya da ilkokulda zorunlu din derslerinin kaldırılması türünden şartlar ıleri sürüldüğü takdirde, AB üyeliğini ret edeceklerini ifade etmekte; benzer biçimde, Ruhban Okulu’nun açılması %41 oranında reddedilme eğilimi göstermektedir.²⁷ İfade özgürlüğü, insan ve azınlık hak ve özgürlüğü gibi konularda yapılan ya da yapılması öngörülen reformlara karşı bazı siyasal partilerden gelen tepkilerin toplumsal eğilimlerle paralellik gösterdiği hatırlatılmalıdır.²⁸ Bu eğilimlerden ise, AB’nin olumsuz anlamda iç işlerine müdahale eden oyuncu olarak görüldüğü sonucu çıkarılabilir.

AB’nin ne ifade ettiği yolunda sorulan sorulara göre yapılmış çalışmalar da yıllara göre Türkiye vatandaşlarının AB’nin olumlu imgelerine karşı giderek daha az güven duyduğunu göstermektedir. Örneğin AB’nin bir barış bölgesi olduğunu düşünenlerin oranı, 2007’de % 27 iken 2008’de % 16’ya, kültürel çeşitlilik olduğunu düşünenlerin oranı da % 17’den % 10’a düşmüştür.²⁹ Veriler, AB’nin bir yandan yapı-bozucu bir işlevi olduğunu ve bu nedenle AB’den kuşku duyulduğunu göstermekte, öte yandan AB’nin bozulanın yerine kurulmasını önerdiği sisteme duyulan güvensizliği ifade etmektedir. Bu iki durum da AB’ye yaklaşırken uzaklaşma eğilimi doğurmaktadır.

Sancılara yol açan koşullar, tarihsel birikimlerden kaynaklanan kronikleşmiş sorunlar olarak ifade edilebilir. “Aslında temel sorun, insan hakları konusundaki çağdaş gelişmelerin, özellikle de AB bağlamında ortaya çıkan yeni transnasyonal hukuk ve devlet anlayışının Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihi müktesebatı ve dayandığı güçlü ‘ulus-devlet’ anlayışıyla çoğu kez uyuşmamasından kaynaklanmaktadır.”³⁰ Söz konusu uyumsuzluk, bir yandan egemenlik, bağımsızlık ilkeleri çerçevesinden şekillenmiş devlet kadrolarında, bir yandan da zaten ancak bu sistemin içinden yetiştiği için siyaset üretme imkânı bulabilmiş kadrolarında direnç oluşturmuştur. Çünkü AB süreci, tıpkı küreselleşmenin bazı dinamikleri gibi, mevcut yapıların deşifre edilmesine ve sürekli yeniden yapılandırılmasına yol açmaktadır. AB sadece devletlerin değil toplum ve bireylerin de dönüşümü ve değişimi üzerinden yapılır. AB’nin temel antlaşmalarının ilki, Roma Antlaşması, öncelikle üye devletlerin ortak pazar kurmalarının kurallarını saptamış ve kurumsal mekanizmaları devletlere göre düzenlemişken, ardından gelen her yeni antlaşma birey hak ve özgürlükleri ile AB mekanizmalarında temsil oranlarını artıracak biçimde yapılar öngörmüştür. Avrupa Parlamentosu’nun yetkilerinin giderek artması, sivil toplumun siyasete katılımını artıracak kamu diplomasi kurumu gibi yan kurumların oluşturulması ve AİHM kararlarının AB içtihadına dönüşmesi, devlet kadar toplumların da bekası üzerine kurulu sistem için birer örnek durumundadır. Türkiye ise, devletin varlığı ve bekası üzerine yapılanmıştır; dolayısıyla bu iki yapı çelişki içine düşmüştür. Sonuçta, AB üyelik süreci içinde yapılan ve yapılması öngörülen reformlar devleti koruma kaygılarıyla birleşmekte ve reformların bireyi koruma kısmı güdük kalmaktadır.³¹

²⁷ Ibid, s. 205.

²⁸ “Baykal, ‘AKP isterse 301. maddeyi kaldırır, yeterli sayıya sahiptir, ancak CHP bu maddenin kaldırılmasına, yardımcı olmayacak, AKP’nin suç ortağı olmayacaktır.” diyor. Vakıflar ve Özel Eğitim Yasa Tasarısı’yla, yabancıların vakıf kurmasına, sınırsız mal ve toprak sahibi olmasına, azınlık okullarına yurt dışından öğrenci getirilmesine karşı çıkıyor, azınlıklara eğitim alanında ayrıcalık verilmesine karşı çıkıyor. AB’ye artık doğrudan destek vermeyeceğiz’ diyor.” <http://www.turksolu.org/118/kfirat118.htm>.

²⁹ ec.europa.eu/public_opinion/archive/eb/eb69/eb69_tr_nat.pdf.

³⁰ Kıvanç Ulusoy, “Turkey and the EU: Democratization, Civil-Military Relations, and the Cyprus Issue”, *Insight Turkey*, Cilt 10, No 4, 2008, s. 53.

³¹ Levent Köker, “Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu”, *Yakındoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, No 2, Ekim 2008, s. 55.

Türkiye, küreselleşme dinamiklerinin etkisiyle kendisini AB üyelik sürecinde bulmuş, bu süreç Türkiye'deki içyapıların çözülmesine yol açmış ve değişime karşı duyulan güvensizliğin nedenleri arasına AB girmiştir. Böylece, AB'ye yaklaştıkça uzaklaşma durumunun yarattığı çelişkiler giderek daha açık hale gelmiştir. Bir yandan AB, modernleşme projesi olarak görülmeye devam etmekte; öte yandan AB'nin Türkiye modernleşme modelinin esasını oluşturan ulus-devlet yapısını, laikliği, etnik teklik ilkesini ve dış tehdit üzerine kurulu siyaseti erozyona uğrattığı düşünülmektedir. Bir yandan AB ekonomik kalkınma için içinde olunması gereken bir piyasa olarak değerlendirilmekte, öte yandan bu piyasanın Türkiye'yi sömürmek üzere tasarlandığı savunulabilmektedir. Bir yandan AB'nin insan hakları ilkeleri benimsenmekte, öte yandan bu haklar devlet otoritesini sınırlar endişesiyle hakların yaşama geçmesine direnç gösterilmektedir.

Cumhuriyet ile demokrasi, demokrasi ile özgürlükler arasındaki bağların kurulmadığı Türkiye'de AB süreci, kabaca iki alanda AB karşıtlığı yaratmıştır.³²

Bunlardan birincisi, demokratikleşme baskısı altında kalan otoriter yapıların giderek çözülmesi, ancak yerine AB standartlarında önerilen yapıların kurulamaması sonucu ortaya çıkan düzlemdir. Bu düzlemden yer alan otoriter kurumlar ve gücünü otoriter kesimlerden alan siyasi çevreler ve elitler, AB yolundaki dönüşüm nedeniyle yerlerini kaybetme endişesi yaşadıkları için direnç göstermişlerdir. İlerleme Raporlarında, seçim barajının % 10'un altına düşürülmemesi, Terörle Mücadele Kanunu ve yapılan değişikliklerin ile yerel yönetim mevzuatının yetersizliği, askeri kesimlerin siyasal yaşama müdahaleleri, Askeri Mahkemelerin yetkilerinin fazlalığı gibi siyasal konuların yanı sıra ekonomide rekabet kurallarının çalıştırılmaması, çevre ve sağlık konularının dikkate alınmaması, hayvancılık ve tarım alanlarında son derece verimsiz bir işleyiş sürdürüldüğü türünden eleştirileri yer almaktadır.³³ Söz konusu alanlarda yapılacak her reformun, daha önce bu alanların düzenleyicisi, denetleyicisi ya da oyuncusu olanlarda da değişim baskısı yarattığı açıktır; dolayısıyla Avrupa karşıtlığının nedenleri arasında bu baskı yer almaktadır. Bir diğer neden, Soğuk Savaş sonrası dış dünyaya daha fazla açılan Türkiye'de, bu kadrolar için AB'nin modernleşme hedefi olma özelliğini eskisi kadar korumuyor olmasıyla ilgilidir. Bir yandan modernleşmeye ilişkin AB dışı örnek sayısı çoğalmakta, öte yandan AB yolunu zorlayan iktidar partisinin Müslüman muhafazakâr yapıda olması, AB'yi cazip bir çıpa olmaktan çıkartmaktadır. İktidar partisine karşı olan modernist elit ve bürokrasinin, Osmanlı'dan beri yüzünü döndüğü Avrupa'ya karşı çıkışının arkasında, bu sürecin kazanımlarını Avrupa karşıtı olduğu varsayılan muhafazakârlara kaptırmış olmaları da bulunmaktadır.

AB karşıtlığının geliştiği ikinci alan ise, toplumsal düzeydir. Gerek siyasal ve bürokratik elitin AB'ye duyulan kuşkuları seçmen kitlelerine ve daha geniş kesimlere yaymalarıyla, gerek giderek daha fazla toplumsal ve ekonomik karşılaşmalar yaşanacak olmasından kaynaklanan korkularla, gerekse uzayıp giden uyum sürecinin AB tarafından istenmemek olarak görülmesiyle toplumsal kesimlerdeki AB karşıtlığında yükselme olmuştur.

³² N. Erol Işık, "Ortak Bağın Tesisi için Eleştirel Cumhuriyet", *Doğu-Batı*, Cilt 1, No 47, Kasım-Aralık-Ocak 2008-09, s.84.

³³ 2006 İlerleme Raporu (COM(2006) 649 nihai, http://www.abgs.gov.tr/files/Duyurular/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf); 2007 İlerleme Raporu (COM(2006) 663); http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf; 2008 İlerleme Raporu, (COM(2008) 674 nihai, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf).

AB Karşılıklı, Küreselleşme Karşılıklı

AB üyelik süreciyle birlikte artan AB karşılıklı, üyelik prosedürlerinin değişim önermeleri ortaya koyuyor olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu değişim ilkeleri, küreselleşme koşullarının yarattığı dolaylı değişim baskısına oranla daha doğrudandır. Bazı bakımlardan ise, küreselleşme ile AB üyelik süreci arasında doğrudan bağlantı kurulabilir.

Türkiye’de Soğuk Savaş yılları boyunca hemen her sorun yüksek güvenlik kaygılarıyla şekillenmiş politikalara bağlanmıştır. Yine bu dönemde güvenlik ister ulusal ister küresel anlamda değerlendirilsin, Batı güvenlik sağlayıcı genel bir oyuncu olarak görülmüştür. 1980’lerin ortalarından itibaren değişen uluslararası yapı, her ne kadar Batı’nın güvenlik sağlayıcı olması durumunu değiştirmese bile, güvenliğin sağlanmasına o kadar da ihtiyaç olmayan, düşmanın yitirmeye başladığı bir durum ortaya çıkarmıştır. Doğu Blokunun dağılması sonrasında “küresel sistem” olarak adlandırılacak evrede sistemin oyuncularının yapısı, türü ve sayısı değişmiş; bağımlılık ilişkilerinin yerini giderek simetrik ya da asimetrik karşılıklı bağımlılık ilişkileri almaya başlamıştır. Bu dönemden itibaren Türkiye’de, küreselleşmenin temel oyuncularının yine “Batı” da olduğunu öngören politikalar üretilmiş, dolayısıyla küreselleşme ile ilgili hemen her tartışma, aslında “Batı” tartışmaları biçiminde gelişmiştir.

Türkiye’nin üyelik başvuru tarihi ile (1987) Soğuk Savaş’ın dönüşüm yılları arasındaki eş zamanlılık da, hem AB sürecine küreselleşme dinamikleriyle meyil edildiğinin, hem de AB üyeliğinin bir küreselleşme biçimi olarak görüldüğünün ifadesi olmuştur. Bu çerçevede Gümrük Birliği sürecine verilen desteğin gerekçeleri ile AB’nin öncelikle ekonomik bir katkı olarak görülmesi gibi örnekler ilk bölümde değinilmiştir. Dolayısıyla, birine karşılıklı diğerine olan karşılıklı beslenebilmektedir. Türkiye için küreselleşme ve AB süreci, benzer bir dışa açılma anlamı ifade etmekte ve her ikisi de bağımlılık-bağımsızlık süreçlerinden karşılıklı bağımlılık süreçlerine geçmeyi ifade etmektedir.

Küreselleşme kavramı, üzerinde uzlaşma sağlanamayacak ölçüde farklı tanımları yapılan bir kavramdır³⁴, büyük ölçüde hangi parametrelerin kullanıldığına göre tanım gruplandırılmaları yapılır. David Held’in ayırımı esas alınır, bazıları küreselleşmeyi tüm insanlarda etki yaratması kaçınılmaz olan piyasa üstünlüğü olarak tanımlar.³⁵ Graham Thompson ve Paul Hirts’in küreselleşmeyi iki bloku yapının çözülerek çok merkezli bir

³⁴ “Sözgelimi Ritzer küreselleşmeyi ‘uygulamaların dünya geneline yayılması, ilişkilerin kıtalararası boyuta taşınması, ve küresel hassasiyetlerin artması’ olarak tanımlar. Giddens’a göre ise küreselleşme ‘ekonomik olduğu kadar siyasi, teknolojik, ve kültürel’dir. Milberg kavramı ‘faaliyetlerin geniş bir coğrafyaya dağılması ile birlikte yeni bir uluslararası iş bölümünün ortaya çıkması’ veya ‘kapitalizmin dünya geneline yayılması’ hatta ‘liberalleşme ve açık ekonomi’ kavramlarının sinonimi olarak kullanılmaktadır. Oman’a göre küreselleşme ‘ulusal ve bölgesel siyasi sınırları aşan ekonomik faaliyetlerdeki hızlı artış’ olarak görülmektedir.” Recai Coşkun, “Küreselleşme mi Bölgeselleşme mi? Yeni Bölgesel İşbirlikleri Neler İma Ediyor?”, <http://web.sakarya.edu.tr/~coskun/DOKU-MANLAR/KURESELLESME%20MI%20BOLGESELLESME%20MI%20YENI%20BOLGESEL%20ISBIRLIKLERI%20NELER%20IMA%20EDIYOR.pdf>.

³⁵ David Held ve Anthony Grew, *Globalization Theory: Approaches and Controversies*, Londra, Polity, 2007, s. 106-126. Ayrıca bkz. David Held ve John B. Thompson, *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and His Critics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989, s.235-249.

yapıya dönüşme süreci biçiminde açıkladıkları görülür.³⁶ Giddens'a göre ise, küreselleşme her toplumu birbirine bağlayan yeni bir sosyal olgu olarak kabul edilir.³⁷ Hangi açıdan bakılırsa bakılsın küreselleşme, evrensel düzeyde bir değişime yol açarken, dünyanın küçülmesine ve aynı zamanda bir bütün olarak dünya bilincinin gelişmesini sağlar; bu durum da dünyadaki toplumların ilişkilerinin daha fazlaşmasına neden olur.³⁸ Küreselleşme, "devletler, toplumlar ve kültürler arası karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin zamansal ve mekânsal genişlemesi, derinleşmesi ve hızlanması"³⁹ süreci olarak da tanımlanabilir.

Söz konusu sürecin olumlu ya da olumsuz biçimde değerlendirmeye açık birçok yönü bulunmakla birlikte, yarattığı etkilerden bazıları sıralanabilir. Küreselleşme, bir yandan merkezileşmiş uluslararası ya da bölgesel örgütlenmeleri ve AB gibi yapıları teşvik ederek "ulus-devlet"ler üzerinde yukarıdan bir baskı oluşturmaktadır. Öte yandan aynı süreçler âdemi-merkeziyetçilik eğilimlerini, azınlık ve etnik kimliklerin açığa çıkmasını teşvik ederek de yine ulus-devletlere, bu kez aşağıdan bir baskı daha oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu durum klasik ulus-devlet yapı ve ilişkilerini bir yandan çözülmeye teşvik ederken⁴⁰ öte yandan yapıyı koruma eğilimlerinin artmasına yol açmaktadır. Bu eğilimin küreselleşme-bölgeselleşme çelişkisi olarak ifade edilen olguda da görülmesi mümkündür.⁴¹ Söz konusu karşıtlık ilişkileri, değişimin kaçınılmaz zeminini oluşturmakta, küresel sisteme daha fazla katılmak isteyenlerinki gibi ulus-devleti daha fazla korumak isteyenler de giderek daha küresel araçlar kullanır hale gelmektedirler. Dolayısıyla, uluslararası göç, kimliksel sınır aşan ortaklıklar, siyasi ve toplumsal işbirlikleri, küresel terörizm ve daha birçok küresel olgu, bir yandan küreselleşmeyi hızlandıran, öte yandan küreselleşme karşılığının nedenlerini oluşturan bir şekil almaktadır.

Küresel tehditlerin, devlet merkezli tehditler kadar açık ve tanımlı olmaması, toplumların ya da devletlerin tüm faaliyetlerinin bu tehditlere maruz kalması ihtimalini beslemektedir. Dolayısıyla, küreselleşen toplum tehditlere daha açık hale gelmekte, bu tehditler karşısında alınacak önlemler toplumsal yaşamın her alanını ilgilendiren konularda olmakta ve sonuçta siyasetin bizzat kendisi "güvenikleştirme" üzerine inşa olabilmektedir. Güvenikleştirme kavramının farklı kullanım biçimleri bulunmakla birlikte, Kopenhag

³⁶ Paul Hirst ve Graham Thompson, *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*, Malden, Blackwell Publishers, 1999, s. 1-19.

³⁷ Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, Stanford, Stanford University Press, 1990, s.64.

³⁸ Hüseyin Aydınoglu, "Küreselleşen Dünyada Cumhuriyet(çilik) Sorunsalı: Kimlik ve Vatandaşlık Sorunu", *Doğu-Batı*, Cilt 1, No 42, Kasım, Aralık, Ocak, 2008-09, s. 193.; Giddens, *The Consequences of Modernity*, s. 69. Küreselleşme ve etkileri için ayrıca bkz Roger Burbach, "The fin de siecle debate: Globalization as epochal shift", *Science & Society*, Cilt 63, No 1, 1999, s.10.; M. Chemillier-Gendreau, "L'introuvable homogénéité des sociétés", *Informations sociales*, No 80, 1999, s. 94-103.

³⁹ Fuat Keyman, *Küreselleşen Dünyada Türkiye ve Demokratikleşme: Süreçler, Sorunlar, Aktörler*, Ankara, Bilgesam, Rapor No. 7, www.bilgesam.org/tr. Ayrıca bkz. David Held, *The Globalization Debate*, Londra, Polity, 2005.

⁴⁰ Jürgen Habermans, *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, çev. M. Beyaztaş, İstanbul, Bakış Yayınları, 2002, s.113.

⁴¹ Beril Dedeoğlu, "Küreselleşme-Bölgeselleşme", *Coşkun Kırca'ya Armağan*, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 1995, s.206.

Okulu’nun güvenlikleştirme kuramı çerçevesindeki önermeleri, bu çalışma kapsamında ele alınabilir.⁴² Wæver’e göre “bir devlet temsilcisi güvenlik kelimesini telaffuz ederek, belirgin bir alanda özel bir gelişmeyi hareketlendirmektedir. Böylelikle kendine, bu kelimeyi hangi anlamla doldurmak istiyorsa, o anlamda kullanma özel hakkını atfetmektedir”.⁴³ Güvenliğin giderek askeri anlamdan çıkarak birey ve toplum düzeylerine yaygınlaşması, kavram kapsamına dilin, ulusal ya da yerel kimliğin ve dinin korunması konularının dâhil olmasına neden olmuştur. Siyasetin güvenlikleştirilmesi olarak da adlandırılabilir bu kavram, siyasi alanın güvenlik temelinde daraltılması ya da siyasetin güvenlik söylemine dönüştürülmesi, yeniden şekillendirilmesi ve güvenlik ihtiyacının hak ve özgürlüklerin önüne konarak dost-düşman ilişkisinin yeniden kurgulanması olarak tanımlanabilir.

Küresel sistemde giderek hiçbir devletin güvenliği diğerinden bağımsız halde açıklanamamakta, her toplumsal güvenlik konusu bir başka toplumu yakından ilgilendirir hale gelmektedir. Bu durumda küreselleşme, toplumdan topluma farklı olmakla birlikte, bir ülkede olumsuz olarak görülen ya da karar alıcılar tarafından olumsuz olarak tanımlanan olguların sorumluluğunun çok geniş bir karşı dünyada aranmasını kolaylaştırıcı ortamlar yaratmaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi ya da AİHM gibi kuruluşların ülkelerdeki insan hakları ihlallerine müdahale edebilmeleri, bir yandan güvenlik ve istikrarın temel unsuru olarak toplumu ve bireyleri öne çıkarmakta, ancak aynı ölçüde de yeni bir tür müdahale biçimi olarak görülebilmektedir. Bu durumda, olumsuzlukların “iç”ten geldiğini ya da “iç”in dıştan gelecek tehlikelere karşı steril tutulması gereğini savunanların hedefine daha geniş kesimler dahil olabilmektedir. Olumsuz olan ise, artık ne tek bir oyuncu ne de tek bir toplum olarak görülmektedir. Genellemeler, “ötekiler” biçiminde yapıldığından geniş kesimler benzer bir bütün olarak anılmakta, dolayısıyla 450 milyonluk AB’ye bir bütün olarak karşı çıkmak, küreselleşmeye de yeterince karşı çıkmak anlamına gelebilmektedir.

Türkiye’de de benzer eğilimlerin gözlenmesi mümkün olmaktadır. Eğitim, ulaşım, turizm, ya da sağlık gibi her konu giderek daha fazla birer güvenlik siyaset alanı haline gelmiş, sorun olarak görülen her konunun da küresel ilişkiler nedeniyle başkaları tarafından açığa çıkarıldığı anlayışı güçlenmiştir. Bu “başkalarının” söz konusu sorunları manipüle edecek kadar güçlü oldukları düşünüldüğünden de “Batılı” olduklarından fazla şüphe duyulmamaktadır.

Bu noktada, AB karşıtlığı eğilimlerinde olduğu gibi paradoksal durumlar ortaya çıkmaktadır. Bir yandan küreselleşmenin neo-liberal piyasalarının çekiciliğine ve buna bağlı değerler sistemine ait olunmak istenmektedir; buna karşılık yerel ve öznel koşulların değişmeden sürmesi talep edilmektedir. Bu durumda karşıtlığın, refah toplumuna, bölüşüm sorunlarına ya da kalkınma sorunlarına değil yaşamın ekonomik olmayan yönlerine ilişkin olduğu söylenebilir. Var olan sisteme karşı çıkışın küresel sistemdeki en önemli özelliği ise, artık küreselleşme karşıtlığının da küreselleşme içinden geliyor olmasıdır. “Küreselleşme karşıtı hareket, basit biçimde, ‘küreselleşmenin ağırlıkla siyaset, toplum, kültür ve çevre açılarından getirdiği

⁴² Michael C. Williams, “Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics”, *International Studies Quarterly*, Cilt 47, No 4, Aralık 2003, s.511-531.

⁴³ Ole Wæver, “Securitization and Desecuritization”, R.Lipschutz (der.), *On Security*, New York, Columbia University Press, 1995, s.55.

olumsuzluklara, yetersiz kaldığı alanlara gösterilen tepkinin ortak adı olarak tanımlanabilir”.⁴⁴ Ayrıca, küreselleşme karşıtlığı daha üst bir otorite ya da otoritelerden kaynaklanan küreselleşmeye karşı çıkma anlamına da gelir; ki bu haliyle küreselleşmenin yönlendirici oyuncularına da karşı çıkış söz konusu olur. Küreselleşmenin kurucu ya da yönlendirici oyuncuları “Batılı” olarak görüldüğünde de küreselleşme karşıtlığı ile Batı karşıtlığı arasında bağ kurulabilmektedir. Hele küreselleşmenin parçası olmaktan kast edilenin “Batı”nın parçası olmak biçiminde değerlendirildiği yerlerde, küreselleşme karşıtlığı ile Batı karşıtlığı arasındaki bağıntı daha kolay kurulabilmektedir. Bu durumda küreselleşme karşıtlığı ile Batı karşıtlığı arasındaki bağıntı iki tür durum ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi, birine karşı olmak ile diğerine karşı olmak arasında doğrusal bir ilişki kurulduğu durumlardır. İkinci durum ise, birisine karşı olmanın aslında diğerine dâhil olmanın koşulu gibi geliştiği durumlardır. Birinci duruma örnek, aynı anda hem Türkiye’nin AB üyesi olmasına itiraz etmek, hem de IMF ve NATO gibi Batı gücünü temsil eden benzer kuruluşlara karşı çıkmaktır. Burada, her iki düzeydeki ilişkilerin de yarar sağlamadığı anlayışı hâkim olabileceği gibi bir türlü küresel sistemin belirleyicilerinden biri ya da AB üyesi olamama halinden kaynaklanan bir reddetme hali de söz konusu olabilmektedir.⁴⁵ İkinci duruma örnek ise, AB’ye dâhil olmanın Türkiye’nin küresel katılımına engel oluşturacağını ileri sürerek karşı çıkmak ya da tersine, küresel sistemin olumsuzluklarına karşı çıkarak AB üyeliğinin bir alternatif olduğunu savunmak biçiminde olabilir.

Türkiye’deki küreselleşme karşıtı eğilimlerin, küresel kuruluşlar ve/veya bölgesel kuruluşlar çerçevesindeki ya da işbirliği koşulları kapsamındaki soruların yöneltildiği kamuoyu yoklamalarına bakarak değerlendirilmesi mümkündür. Türkiye’nin küresel kurumlara üye olmasını ülkenin güvenlik ve gücünü arttıracacağı gerekçesiyle savunanların oranı bir araştırmada % 66 olarak görülmekte; ancak bu örgütlere üye olunca diğer devletlerle daha yakın işbirliği yapılacak olması kişileri rahatsız etmekte, yakın işbirliğinin ülkeyi böleceği (% 62) ve ekonomik ilkelerin de kapitülasyonlara benzeyeceği (% 52) ileri sürülmektedir.⁴⁶

2008’de yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye’nin uluslararası ilişkilerde yalnız davranmasını savunanların oranı % 48’dir. Aynı araştırmada Türkiye’nin AB ve Ortadoğu ülkeleriyle birlikte davranılması gereğine inanların oranı % 20, ABD ile % 3 ve Rusya ile % 1’dir.⁴⁷ Ekonomik kriz, küresel ısınma, terörizm, İran’ın nükleer silahlanması, kökten dincilik gibi konulardaki tehdit algısı da giderek düşen Türkiye’de tehdidin daha çok büyük güçlerin aralarında daha fazla yakınlaşarak Türkiye’yi dışlayacağı biçiminde ifade edilmektedir. Bu yöndeki bulguları, *European Council on Foreign Relations* tarafından hazırlanan rapor da doğrular niteliktedir.⁴⁸ Rapor, Türkiye’nin genel olarak doğrudan kendi güvenliğini ve varlığını tek başına sürdürme anlayışından hareket eden bir dış siyaset ürettiğini ileri sürmektedir.

⁴⁴ Beyzade Nadir Çetin, “Küreselleşme Karşıtlarına Göre Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Nitelikleri, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, Cilt 7, Sayı 1, 2008, s.98.

⁴⁵ Fuat Keyman, “Türk Milliyetçiliğine Bakmaya Başlarken”, *Toplum ve Bilim*, No 62, 1993.

⁴⁶ Umur Özkırımlı, *Milliyetçilik ve Türkiye-AB İlişkileri*, İstanbul, TESEV Yayınları, 2008, s. 109.

⁴⁷ *Transatlantic Trends*, Trends <http://www.transatlantictrends.org/trends/doc/Turkish%202008%20Key%20Findings%20Report.pdf>.

⁴⁸ Ivan Krastev, Marc Leonard, *The Spectre of a Multipolar Europe*, Londra, European Council on Foreign Relations, 2010, http://ecfr.3cdn.net/d294639d029f24c751_ilm6y7pbp.pdf.

Yapılan araştırmalar, kamuoyu yoklamalarını doğrular biçimde, birçok açıdan iki karşıt durumu ifade eden Batı karşıtlığı ile küreselleşme karşıtlığının Türkiye’de birlikte ele alınabileceğini göstermektedir. Küreselleşme karşıtlığının nedenleri ile Batı karşıtlığının nedenleri, AB karşıtlığının nedenlerinde olduğu gibi kültürel ve dini olgulara değil, savaş-ışgal, bölünme-parçalanma korkusu gibi siyasal ve tarihsel nedenlere dayandırılmaktadır.⁴⁹ Hiçbir oyuncunun savaş girişimiyle Türkiye’yi tehdit etmediği bir ortamda bu türden endişelerin yaşanması, ülkede değişim baskısı yaratan, yapı çözücü basınç oluşturan küresel gelişmelerin ne tür bir yapı ortaya çıkaracağı konusunda belirsizlik yaratmasıyla açıklanabilir. Küreselleşme kavramının sıklıkla kullanılmaya başladığı 1990 sonrası uluslararası sisteminde savaşa ve işgale maruz kalmış, iç savaş yaşayan bir dizi komşu ülkenin bulunması ve buralarda keskin bir yapı-çözülmesi yaşanıyor olması da bu korkularda rol oynamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’deki korkuların arkasında, dışarıdan gelen etkilerle değişime zorlanan düzenin korunması biçiminde kendisini gösteren bir eğilim söz konusudur. Küresel sistemin Batı işgalciliğine daha fazla zemin sağladığına yönelik kanaatin artmasında Irak işgalinin rolü bulunmakla birlikte, tarihsel algılar ve Türkiye’nin kuruluş ideolojisi ve mitlerinin etkisinin olduğu da söylenmelidir. Küresel sistemin bir parçası olunmasını, AB ile entegrasyona gidilmesini savunanların bir kısmı bile, bu çabayı işgal edilmemenin, bölünüp parçalanmamanın bir teminatı olarak görebilmekte, kısacası sisteme dâhil olma arzusu bile işgal-bölünme değişkenleriyle açıklanabilmektedir.⁵⁰

Söz konusu eğilimler, bir yandan imparatorluk sonrası kaybedilmiş topraklar sendromuna ya da kuruluş ideolojisine dayansa da, aslında Türkiye’nin küreselleşme dinamiklerine geç katılan bir ülke olmasıyla da değerlendirilebilir. Yapılan bir çalışmaya göre, Türklerin kendilerini % 57 oranında misafirperver, % 46 oranında saf-temiz, % 86 oranında milli ve manevi değerlere bağlı ve ahlaklı olarak gördüklerini ortaya koymuştur.⁵¹ Bu edilgen olmayı kabullenmiş eğilim, hem dışa açılmamışlığın itirafı olarak görülebilir, hem kötülüklerin dış kaynaklı olduğunun düşünüldüğünü gösterebilir. Zira aynı çalışmada deneklerin % 38’inin Avrupalıları içten pazarlıklı gördüklerini ortaya koymaktadır.⁵² Veriler, başka toplumlarla iletişimin zayıf, ortaklıkların az olduğunu ve dolaylı izlenimlerin doğrudan gözlemlerin yerini aldığını göstermektedir. Bu yaklaşım, ABD için yapılan çalışmalarda da benzer biçimde görülebilmektedir. ABD’ye %81,5 oranında güvenmeyen Türkiye, ABD’nin Ortadoğu’ya yönelik küreselleştirme faaliyetlerine de % 66 ile % 72 arasında değişen oranlarda karşı çıkmaktadır.⁵³ Ayrıca *Transatlantic Trends*’in 2010 araştırmasına göre Türkiye’den ABD’ye olumlu bakış %6 olarak tespit edilmiştir.⁵⁴

⁴⁹ Kudret Bülbül, B.Berat Özipek ve İbrahim Kalın, *Aşk ile Nefret Arasında Türkiye’de Toplumun Batı Algısı*, Ankara, SETA Yayınları, 2008.

⁵⁰ Şükrü Hanioglu, “Batıcılık”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s.1384-86.

⁵¹ Barlas Tolan ve Hülya Tufan vd., *Türkiye’den Dünyaya Bir Bakış: Türkiye’deki Avrupalı İmgesi ve Ulusal Kimlik Kurgusuna Etkileri*, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 1999, s.45-49.

⁵² Ibid, s.56.

⁵³ Pollmark Türkiye Gündemi Araştırması, *Milliyet*, 07.04.2005.

⁵⁴ <http://www.flad.pt/documentos/1284748741S1vIJ9ab1Bq18RQ0.pdf>.

Türkiye’de küreselleşme, bir modernleşme ve kalkınma projesi olarak daha çok faydacı bir bakış açısından değerlendirilmektedir. Bu çerçevede küresel sistem Batı’yı ve Batı’da da Avrupa’yı kapsamaktadır. Bununla birlikte cumhuriyet, “Batı”ya karşı kazanılmış savaş üzerine inşa edilen bir ideolojiye sahiptir. Üstelik devlet inşasında örnek olarak benimsenmiş Batı, toplum inşasında, zalim-işgalci çağrışımlarla tanımlanmıştır. Dolayısıyla “Batılılaşma” yukarıdan aşağıya bir ulus-devlet inşasının işareti olarak kabul edilmiş, ancak Batılılaşmanın zaman içinde AB ilke ve normlarıyla özdeş kılınıp demokratikleşme ve değişim anlamına gelmesi, Batı karşıtlığını düzeni koruma refleksine dönüştürmüştür. Bununla birlikte, küreselleşmenin ekonomik, mali, teknik değişkenleri söz konusu olduğunda bir karşıtlığın öne çıkmadığı, küresel sistemin etkin ve yönlendirici oyuncuları söz konusu olduğunda karşıtlıkların açığa çıktığı belirtilmelidir. Öte yandan, konu AB üyeliği olduğunda, karşıtlığın konusunu AB’nin tek tek üyeleri ya da temel oyuncuların oluşturmadığı, karşıtlığın üyelik kriterleri kapsamındaki konularda yoğunlaştığı görülmektedir.

Küreselleşme karşıtlığı ile Batı ve AB karşıtlığının buluşma noktası ise, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olanı arasına almak yerine, onu kullanmayı tercih edeceği anlayışından beslenmektedir. Ayrıca, küreselleşme ve AB üyelik sürecinin benzer biçimde Türkiye üzerinde yaptığı etkiler bulunmaktadır. Dış dünya ile daha fazla iletişim ve işbirliği içinde olmak, dışa mesafeli durmayı kolaylaştıran değerler sisteminin, norm ve mekanizmaların yeniden soruşturulmasına yol açmıştır. Bu durum, bir yandan egemenliğin uluslararası alanda, bir yandan da ulusal düzlemde yeniden paylaşılma ve düzenlenme ihtiyacını doğurmuş, kısacası bir rejim sorunu ortaya çıkarmıştır.

Karşıtlıkların Dışa Vurumu ve Rejim Sorunsalı

Rejim, kurala bağlanma ve yönetme sistemi; doğal bir fenomen ya da sürecin karakteristik davranış ve düzenli işleyiş biçimi olarak tanımlanabilir.⁵⁵ Küreselleşme ve AB üyelik sürecinin eş zamanlı etkileriyle ortaya çıkan değişim baskısının, Türkiye’de çeşitli biçimlerde açığa çıkan karşıtlıklara, bu karşıtlıkların da rejim krizlerine dönüştüğü söylenebilir. Küreselleşmenin dinamikleriyle AB üyelik sürecinin dinamikleri farklı özellikler gösterse dahi, her ikisi de Türkiye’nin karakteristik davranış biçimleriyle mekanizmaları üzerinde bir değişim etkisi yaratmaktadır. Bu durum, gerek toplumsal kesimler gerek siyasal-idari yapılar nezdinde özgün değer ve yapıları koruma biçiminde ifade edilebilecek bir tepkinin gelişmesine olanak sağlamaktadır. Karşıtlık tepkilerinin dışa vurum biçimlerinde gözlemlenebilen milliyetçi eğilimler ise, dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de milliyetçilik kavram ve ideolojilerinin yeniden tartışılmasına yol açmıştır.

Milliyetçilik, Batı Avrupa ve Amerika’da 18. yüzyıl modernleşme hareketinin ideolojisi olmuş⁵⁶, bu ideoloji aynı zamanda siyasal bir fenomen⁵⁷ olması bakımından da önem kazanmıştır. Toplumların yapılanma ya da yeniden yapılanma dönemlerinde açığa çıkan milliyetçi eğilimler, dünyanın ya da yerel koşulların değişmesiyle, farklı biçimler alarak,

⁵⁵ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/regime>.

⁵⁶ Anthony Smith, *Nationalism and Modernism*, Londra, Routledge, 1998, s.1.

⁵⁷ John Breuilly, *Nationalism and The State*, Manchester, Manchester University Press, 1993, s.1.

her defasında yeniden kendisini gösterebilmiştir. Milliyetçiliğin, Türkiye’deki eğilimleri de ifade edebilecek biçimdeki tanımı, “Aktüel ya da potansiyel bir ulusun oluşacağına inanan bir grubun bağımsızlık ve self-yönetim durumunu elinde bulunduracak biçimde dizayn ettiği ideolojik hareket”⁵⁸ olarak özetlenebilir.

Bilimsel çalışmalara bakıldığında, milliyetçiliğin tek bir türü olmadığı anlaşılmaktadır. Irk, din, dil ve ülke teklifi esasına dayanan ve soykırım eğilimli milliyetçilik; tarih, kültür, dil ortaklığına dayanan ve korumacılık, asimilasyon ve bağımsızlık eğilimli kültüralist milliyetçilik; sembolik mitlere dayalı katılımcı ve vatandaşlık sistemi eğilimli çoğulcu milliyetçilik⁵⁹; belli bir sınıfa dayanıyorsa elit, dayanmıyorsa popüler milliyetçilik⁶⁰ bu ayırmalardan bazıları olarak sıralanabilir. Bununla birlikte, farklı ayırımların ortak nitelikleri bulunmaktadır. Farklı milliyetçilik tanım ve kategorileri dikkate alındığında, kavramın bazı ortak postullara dayandığı söylenebilmektedir. Buna göre;⁶¹ 1- İnsanlık, adına ulus denen büyük ve doğal gruplardan oluşur. 2- Her ulus, birbirine benzemeyen farklı etnilerin homojen kimliğini ifade eder. 3- Ulus, kendisini başka uluslardan farklılığıyla tanımlar. 4- Özgürlük ile ulusal egemenliğin bağımsızlığı aynı anlama gelir. 5- Her ulus, tek dil, kültür ve amacı paylaşır.

İçe kapanma, izolasyonizm, bölünme ya da bağımsızlık tercihleri biçiminde siyasal ifadeler bulabilen milliyetçilik kavramı, biz/onlar ile dost/düşman anlayışından beslenir.⁶² Başkasını kötülecek üzerinden gelişen milliyetçilik, ait olma, eklemlenme, itaat etme, birlik oluşturma ve şovenist duyguların güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, yaşanan olayların dramatizasyonu, başarıların abartılması, başlangıç mitlerinin diri tutulması gibi teşvik edici olguların kullanılması söz konusudur. Genel olarak seküler siyasal birlik önerisi taşıyan milliyetçi ideoloji, bağımsızlık üzerine inşa edilmiş halk egemenliği fikrine dayanır.⁶³ Sınırları merkezi otorite tarafından saptanmış ülke ve farklı halkların bu ülke üzerinde devlet monopolü içinde yaşadığı sistem tarifi söz konusudur. Milliyetçilik, genel olarak tek olma, tekleşme, bize özgü olma gibi önermeler taşıdığından piyasanın da tek ve o millete ait olduğu anlayışını savunur. Bununla birlikte milliyetçilik, her toplumda kendini yeniden üretebilecek dinamiklere sahip bir ideolojidir, çünkü “bir sınıf ya da grubun hegemonik uygulamalarını kolaylaştırdığı gibi bir başka yeni gücün oluşmasına, bunun iktidarı ele geçirmesine ve yeni semboller repertuarı hazırlamasına izin verir”⁶⁴; Genel olarak da gelişme, kalkınma, zenginleşme ve modernleşme amaçlarını şiar edinir.

⁵⁸ Anthony Smith, *Theory of Nationalism*, Londra, Duckworth, 1983, s.181.

⁵⁹ Ramon Maiz, “Framing the Nation: Three Rival Versions of Contemporary Nationalist Ideology”, *Journal of Political Ideologies*, Cilt 8, No 3, Ekim 2003, s. 254-255.

⁶⁰ Joseph M. Whitmever, “Elites and Popular Nationalism” *British Journal of Sociology*, Cilt 53, No 3, Eylül 2002, s. 322.

⁶¹ Maiz, “Framing the Nation”, s.261-266.

⁶² John Keane, “Nations, Nationalism and Citizens in Europe”, *International Social Science Journal*, Vol.140, 1990, s.176.

⁶³ Bkz. Ernest Gellner, *Thought and Change*, Londra, Weidenfeld and Nicolson, 1964; Ernest Gellner, *Nations and Nationalism*, Oxford, Blackwell, 1983; Benedict Anderson, *Imagined Communities*, Londra, Verso, 1983.

⁶⁴ John Hutchinson, “Ethnicity and Modern Nations”, *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 23, No 4, Temmuz 2000, s.662.

Sistemin rejim üzerinde değişim baskısı arttığı dönemlerde milliyetçi dışa vurumlar artmaktadır. Ancak milliyetçi dışavurumların aslında o toplumda daha önce hiç var olmamış bir içerikten beslenmeyeceği de belirtilmelidir. AB ve/veya küreselleşme süreçlerinde karşılaşılan ve daha çok rejim krizi olarak ifade edilebilecek “kriz dönemlerinde görülen milliyetçi dışa vurum, önceden temelleri atılmış ideolojik bir alt yapıya dayanır... milliyetçilik gerek devletin ideolojik araçlarıyla kamusal alanda, gerekse popüler kültür aracılığıyla gündelik hayatta sürekli yeniden üretilir”⁶⁵ Bu üretim sırasında bir çok mekanizmadan yararlanan milliyetçilik, gerçek ya da sanal bir tehditten beslenir. Bu anlamda Türkiye’de de küreselleşme ve AB sürecinin olmayan bir milliyetçiliği harekete geçirdiğini söylemek mümkün değildir.⁶⁶ Küreselleşme ve AB üyelik süreçleri, Türkiye’deki rejimin duvarlarını zorlamıştır, milliyetçi dışa vurum ise bu duvarın yeniden tamir gayretleridir. Diğer bir ifadeyle küreselleşme, milleti vatandaş, vatani da somut hale getiren bir etki yaratmıştır. Bu haliyle bakıldığında Türkiye’deki milliyetçi dışa vurumun bir yandan rejimin inşa edilme biçiminde, öte yandan inşa edilen bu rejimin değişim baskısı görmesiyle ortaya çıkan durumlarda ayrı ayrı değerlendirilmesi mümkündür.

Türkiye’deki rejim, yurttaşlığa dayalı ve toprak temelli bir milliyetçilik ile etnik temelle dayalı bir milliyetçiliğin melez modeli olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede millet varsayımsal bir birlik, vatan da sanal bir değer olmuştur.

Türkiye’de ‘milliyetçilik’ düşüncesinin ve “milliyetçilik’in bazı hususiyetleri bulunmaktadır. Her şeyden önce ‘Türk’ kimliğinin inşasında... sivil kaygılar değil, ‘devletin bekasını kurtarma’ kaygıları egemen olmuştur. Dolayısıyla bu milliyetçilik anlayışa, ülkede eskiden beri seslendirilmeye çalışılan sivil arayışları örtmüştür, neredeyse alternatifsiz bir biçimde benimsenmiştir. Milliyetçilik, doğası gereği ‘hakim millet’ idealine dayalı bir ideolojidir. Türkiye’de herkesin milliyetçi olmaya özendirildiğini söyleyebiliriz. Çünkü bu milliyetçiliğin ‘devlet’e hiçbir zararı yoktur. Hatta aksine, ‘milli birlik ve beraberliğin’ harcını verdiği için denebilir ki devlet eliyle üretilip takdim edilen bir ideolojidir. Dolayısıyla Türkiye’de milliyetçiliği devletten bağımsız düşünmek mümkün değildir.”⁶⁷

Çünkü “Türk milliyetçiliği ve Turancılığın ilk dönemindeki diyalektik yapısı, Cumhuriyetin kurulmasına paralel olarak ayrılmış ve Turancılık terk edilirken milliyetçilik, yeni devletin resmi ideolojisi olarak “ulus-devlet”le mutabık bir düşünsel çerçevede varlığını sürdürmüştür.”⁶⁸ Türkiye’de rejimin milliyetçilikten bağımsız düşünülmemeyeceğini ortaya koyan bir dizi örnek bulunmaktadır. Bunlardan birisi, 2001’de değişikliğe uğrayan 1982 Anayasa’sının başlangıç bölümünde “Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği...”nin belir-

⁶⁵ Özkırımı, *Milliyetçilik ve Türkiye-AB İlişkileri*, s.12.

⁶⁶ Türkiye’de yapılan bir araştırmaya göre, 2002’de deneklerin % 34’ü kendisini milliyetçi olarak tanımlarken bu oran 2004’de % 47,6’ya çıkmıştır. Ibid., s.30.

⁶⁷ Kemal Görmez, “Türkiye’de Siyasal Yapı ve Siyasal Kültür”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1999, s.14.

⁶⁸ İkbâl Vurucu, *Çokluktan Birliğe Türk Kimliğinin Yeni Boyutları*, Konya, Serhat Kitapevi, 2010, s. 239.

tilmiş olmasıdır.⁶⁹ Buradan da anlaşılacağı gibi, Türk etnisitesine yapılan vurgu bir anayasal zorunluluk olarak düzenlenmiş, üstelik devlet vatandaşlardan daha fazla korunması gereken bir bütün olarak ifade bulunmuştur. Dolayısıyla, küreselleşmenin karşılıklı bağımlılıkları ve devlet dışı aktörlerin faaliyetlerini kolaylaştıran özellikleri, Türkiye’deki anayasal düzenlemeye hiç uymamaktadır. Benzer biçimde, AB’nin birey haklarını öne alan mevzuatının da yine Anayasa’ya göre devlet haklarını kısıtlaması bakımından çelişki yaratan sonuçları bulunmaktadır. Üstelik bu durum, AB üyelik süreci çerçevesinde yayınlanan Ulusal Programlarda bir teminat olarak gösterilmiş, 1. Ulusal Program’ın giriş bölümünde “Avrupa Birliği’ne üyelik, bu husustaki kriterlerin karşılanması suretiyle ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Anayasamızda ifade bulan temel özellikleri çerçevesinde gerçekleşecektir” denmiştir.⁷⁰

Küreselleşme bir yandan alt kimlikleri açığa çıkaran bir yandan da toprağın sınırlarını daha geçişken kılan özellikler sergilediğinden Türkiye’deki milliyetçilik Türk kimliği ile ülke bütünlüğünün tehdit altında olduğundan hareket etme imkânı bulabilmiştir.⁷¹

Bununla birlikte, gerek 1990 sonrasında değişen uluslararası sistemin, gerek küreselleşme dinamiklerinin gerekse de AB üyelik sürecinin etkisiyle Türkiye’deki değişim kaçınılmaz olmuş, bu durum 2003 Ulusal Programı’nda şu biçimde ifade edilmiştir:

Türkiye, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma hedefi doğrultusunda, kalkınmasını en ileri aşamalara getirmeye kararlıdır. 21. yüzyılda Türkiye, dünya standartlarında üreten, gelirini adil paylaşan, insan haklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokrasiyi, laikliği, din ve vicdan özgürlüğünü uluslararası standartlarda gerçekleştiren, etkili ve yaratıcı bir devlet olma yönünde çabalar harcamaktadır.⁷²

Fakat değişimin dış dinamikler nedeniyle yaşanması, bu değişimin de var olan rejimin kaçınılmaz olarak devlet yapı ve ilişkilerini çözecek olması, milliyetçi dışavurumlarda karşıtlık tutumlarını baskın hale getirmiştir:

1990’lara kadar milliyetçi düşünce, Türkiye ve Türk Dünyası merkezli tespitleri, ileriye yönelik projeksiyonları, iddialarını dergi, gazete, kitap ve çeviriler vasıtasıyla çok güçlü bir şekilde olmasa da dile getirerek bir var oluş sergilemiştir. Bugün ise, sanki bütün bu iddialarından vazgeçerek, anlaşılması imkansız bir boş vermişlik içindedir. Milliyetçi düşünce, Türkiye’nin iç sorunları karşısındaki konumunu, entelektüel üretimini, fikri kısırlığına bağlı olarak tepkisel bir tavır alışı çevirmiştir.⁷³

⁶⁹ Değişiklik: 3.10.2001-4709/1.md.

⁷⁰ Ulusal Program, 2001, giriş bölümü, s.1. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=196&l=1>

⁷¹ “Türkiye’de son dönemdeki milliyetçilik rüzgarlarının ardında, hem etnik ayrılıkçılığın yeniden gündeme gelmesi hem de AB ile ABD’nin Türkiye’yi çok itip kakması olayı yatıyor. Ayrıca hem AB’nin hem de ABD’nin dış güçler olarak etnik ayrılıkçı akımlara destek veren tutumları, Türkiye’yi dışarıdan çok itip kakan tavırlarıyla örtüşünce, bu sürece karşı "ulusal bir tepki" doğmuştur.” Emre Kongar, “Türkiye’de Milliyetçilik Rüzgarları neden Güçlendi?” II, http://www.kongar.org/aydinlanma/2005/467_Turkiye_de_Milliyetcilik_II.php.

⁷² Ulusal Program, 2003, giriş bölümü, s.1. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=196&l=1>.

⁷³ İkbâl Vurucu, *Çokluktan Birliğe Türk Kimliğinin Yeni Boyutları*, s.22.

Soğuk Savaş'ın bitimine kadar birleştirici ideoloji işlevi gören Kemalizm, laiklik, anti-komünizm, anti-emperyalizm gibi kavramlar zamanla bu işlevi görecekt özelliklerini yitirmiş, yerlerini evrensel insan hakları ve demokrasi ilkeleri almış ve bu süreç iki eğilim ortaya çıkarmıştır. Bunlardan birincisi, küreselleşmenin çekici özelliklerinden yararlanmak, AB bütünlüşmesine dâhil olmak ve bu yolla refah ve yaşam kalitesi kazanmak isteyen kesimlerin, milliyetçi dışavurumlarını devlet ile özdeş tutan kadrolara tabiiyetinin azalmasıdır. Bireylerin, iş çevrelerinin ve çeşitli grupların devlete rağmen küreselleşmeye ya da Avrupa ekonomik ve siyasal ortamına katılması söz konusu olmuş ve bu açılımları destekleyen siyasal partiler oylarını artırmışlar, destekleri zayıfladığında oy kaybetme eğilimine girmişlerdir. Dolayısıyla devletle eş anlama gelen milliyetçilik, toplumun klasik otorite alanlarının dışına daha hızlı çıkmasını sağlayacak merkezkaç bir etki de yaratmıştır. Bu yeni süreç, modern cumhuriyetten demokratik devlete geçişi zorunlu kılmış, kurumsal ve yapısal değişimi zorlamaya başlamış ve sistemi değiştiren oyuncuya da değişimin sorumluluğunu yüklemiştir.

Bununla birlikte, özellikle AB üyelik süreci çerçevesinde yapılan reformlar ile küresel bazı gelişmelerin eş zamanlı gelişmesi, AB ya da küreselleşme karşıtlığının toplumsal düzeyde yeniden karşılık bulmasına yol açmıştır. Kıbrıs sorununun Türkiye-AB ilişkilerinin yeniden merkezine oturması, Yugoslavya'nın parçalanması, Afganistan'a müdahalede bulunulması, Irak'ın işgali gibi gelişmeler ile terör sorunu, AB sürecinde çözülecek yapı ya da değişecek rejimin yerine kurulacak olanla ilgili kuşkuğun artmasına yol açmıştır. Zira bu örneklerin hemen tümünde, Batılı güçlerce yapılan müdahaleler, ülkelerde yeni, daha adil ve özellikle de daha demokratik birer yapının kurulması iddiası taşısa da, sonuçları itibarıyla toplumsal ya da topraksal bölünmeler ortaya çıkarmıştır. Bu durumda demokratik rejim talebi, giderek AB ile ilişkiler gereği gündeme gelen çok kültürlülük, Kürt ve Alevileri konu edinen azınlık meselesi, gayri-Müslimlerin hakları, Ermeni sorunu gibi konularla demokratikleşme baskısı olarak değerlendirilir olmuştur. 2010 yılında yapılmış bir çalışmanın bulguları, bu yaklaşımı doğrular niteliktedir. Araştırmaya göre, demokratikleşme sürecinin Türkiye'nin yararına olduğunu düşünenlerin oranı % 27, Türkiye'yi bölceğini düşünenlerin oranı % 34,4, boşa çaba olduğunu düşünenlerin oranı % 14,7, bir arada yaşam projesi olduğunu düşünenlerin oranı % 10,9 ve fikri olmayanların oranı % 14,7'dir.⁷⁴

Küreselleşme, Batılılaşma ve AB süreçlerinin Türkiye'deki yapı-çözücü etkilerinin yarattığı rejim krizi, tüm alt ve üst aidiyet gruplarında karşıtlık eğilimlerini ve milliyetçi dışavurumları güçlendirmiş ve her biri bir tür yeniden kendi kaderini tayin (*self-determination*) sürecine girmiştir.⁷⁵ Oysaki kendi kaderini tayin, "bir devlet kurmaktan (ya da onu korumaya çalışmaktan) çok, milleti siyasal taleplerin öznesi haline getirme sürecidir."⁷⁶ Bu tanımlama, Türkiye'deki paradoksal süreci ifade eder niteliktedir.

⁷⁴ Aktay vd., *Türkiye'de Ortak Bir Kimlik Olarak Ötekilik*, s. 172.

⁷⁵ Glenda Sluga, "What is national self-determination?", *Nationality, Nations and Nationalism*, Cilt 11, No 1, 2005, s.2.

⁷⁶ Michael Keating, "European Integration and the Nationalities Question", *Politics and Society*, Cilt 32, No 3, Aralık 2004, s.373.

Küreselleşme, devletlerin egemenlik sınırlarını zorlayan, kendi kaderini tayin etmeyi güçleştirdiği gibi kendi kendini-yönetim (*self-government*) süreçlerini de değiştiren değiştirmekte, devingenlik ve değiş-tokuş üzerine yapılanmaktadır. Rejimi kurma ya da rejimi koruma süreçlerindeki milliyetçi dışa vurumlar ise, devingenlik ve değiş-tokuşa direnme ile kendi kendini-yönetim ve kendi kaderini tayin anlayışı üzerine inşa olmaktadır. Küreselleşme, sorun, olgu ve olayların evrenselleşmesine yol açmakta, ancak sorunlar evrenselleşse bile, çözümlerin evrenselleşmesi her zaman gerçekleşmemektedir; dolayısıyla da küreselleşmenin normatif ideali, her toplumda aynı etkiyi yapmamaktadır. Küreselleşme ideolojisi, olgu ve sorunları genelleştirerek özel ve öznel durumları aynı sepete koyma eğilimi göstermekte, bu da özel-öznel sorunlarda reçete üretilmemesine yol açmaktadır. Bu durumda rejimi kurma ya da koruma anlamındaki milliyetçi dışa vurum biçimleri, küresel sistemin parçası olan bireyleri belirli bir grubun ya da ülkenin parçası sayarak ve bu yolla sorunlardan korunma sağlandığını savunarak, evrensel değer ve haklardan mahrum etme eğilimi göstermektedir.

Hemen her toplumda, küreselleşmeye bağlı ekonomik ve sosyal değişimin yapı ve ilişkileri değiştirme baskısı bulunmaktadır ve bu durum bazı kesimler için umut kaynağı olurken diğerleri için zarara uğrama anlamı ifade etmektedir. Rekabete dayanamama, moral değerleri kaybetme, ait olunmayan dünyaları paylaşma duyguları özellikle kriz dönemlerinde baskın korkulara dönüşmekte ve korumacı siyaset üretenlerin etrafında daha fazla kişi birikebilmektedir. Bu durumda küreselleşme, bir yandan kendisiyle uyumlu olmayan rejimler, iktidarlar ve kadrolar üzerinde baskı yaratıp onları değişime zorlamakta ve bu ralarda rejimin korunması anlamındaki milliyetçiliği canlandırabilmektedir. Öte yandan da toplumları karşı karşıya getirerek her türlü çıkar, egemenlik ya da kazanım alanlarının paylaşılması ihtimalini artırarak toplumsal karşıtlıkların dışavurumu anlamındaki milliyetçi eğilimleri artırmaktadır.

Sonuç Yerine

Türkiye’nin yaklaşık elli yıllık Avrupa bütünleşme tarihi, 1999’dan itibaren üyelik ilişkisine dönüşmüş ve bu süreç Türkiye’deki devlet mekanizmalarının, idari ve siyasal kadrolar ile zihniyet değişimini, kısacası rejim değişimini gerekli kılmıştır. Değişim bir yandan Türkiye’nin gelişmesi için gerekli görülürken, öte yandan değişime olan direnci güçlendiren paradoksal etkiler yaratmıştır.

Türkiye’nin AB üyelik sürecine girdiği tarihsel dönemin Soğuk Savaş sonrası küreselleşme dinamiklerinin yaygınlaştığı döneme denk gelmesi bir rastlantı olmamıştır. Küreselleşme, doğal olarak devletleri ve diğer tüm oyuncuları karşı karşıya ve yan yana getirmiş, zorunlu karşılaşmalar yaşanmasına yol açmıştır. Bu karşılaşmaların tümü, her topluma yarar getirici etkiler yaratmasa da küreselleşme reddetmesi zor bir gerçeklik halini almış, hiç bir oyuncunun tek taraflı davranmasının mümkün olmadığını ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme, ulus-devletin yapı ve rolünü değiştirirken küreselleşme ideolojileri bu süreci olumlamış, devleti bir sosyal bütün olarak gören rejimler ise küreselleşmeyi bütünlüğü ve egemenliği bozacak bir olumsuzluk olarak değerlendirmişlerdir.

AB üyelik sürecinin etkileri ile küreselleşmenin etkilerinin ilintilendirilmesi çerçevesinde ilk belirtilmesi gereken husus, AB üyelik sürecinin, küreselleşmenin yaşanmadığı bir uluslararası sistemde Türkiye tarafından önce bir Batılılaşma ardından da bir tür küreselleşme süreci olarak görülmüş olmasıdır. Küreselleşme yaşanan bir uluslararası sistemde ise AB üyelik süreci, iki anlam ifade etmiştir. Bunlar; üyelik sürecinin küresel sistemin yönlendirici oyuncularından birisi olmanın aracı olarak görülmesi ile küresel sistemin olumsuz etkilerinden korunma beklentisidir.

AB ile ilişkiler bir yandan küreselleşmenin Türkiye üzerindeki yavaş ve dolaylı etkilerinin hızlı ve doğrudan yaşanmasına yol açmış, bir yandan da çözülen rejimin yeniden inşasına yönelik model önermiştir. Bu durumda Türkiye'deki küreselleşme karşıtlığı ile AB karşıtlığı eş zamanlı ve çoğu kez benzer tepkilerle ifade bulmuştur. Küreselleşmeyi Batılılaşma, Batılılaşmayla da AB hedefi olarak görmek ise, her birine ait olumlu ya da olumsuz değerlerin birbirlerine atfedilmesine yol açmaktadır. Bu genelleyici bakış, AB karşıtlığını Batı karşıtlığı, onu da küreselleşme karşıtlığı olarak gören bir eğilim ortaya çıkarmaktadır. Bu haliyle Türkiye'deki genel küreselleşme karşıtlığıyla AB karşıtlığı yakın ifadeler taşımakta, bu ifadeler bir yandan rejim düzeyinde, bir yandan toplumsal düzeyde karşıtlığın milliyetçi dışavurumuna yol açmaktadır.

Bununla birlikte, AB karşıtlığı ile küreselleşme karşıtlığı arasında farklar bulunmaktadır. Küreselleşme karşıtlığında yapı-çözücü etkilere direniş, AB karşıtlığında ise yeniden yapı-kurmaya direniş söz konusudur. Küreselleşme karşıtlığının askeri güvenlik, ekonomik istikrarsızlık, işgal-müdahale gibi dünyanın birçok yerinde yaşanan gelişmelere dayanarak gelişen güvensizliklerden kaynaklandığı, kısacası dışsal değişkenlerden beslendiği söylenebilir. Buna karşın AB karşıtlığı, rejimin değişmesini ifade ettiğinden içsel değişkenlerin ağır bastığı bir karşıtlıktır. Bu anlamda küreselleşme karşıtlığı bazı anlamlarda evrensel adaletsizliklere karşı çıkış anlamı taşıyabilirken, AB karşıtlığı doğrudan AB değer ve normlarına karşı çıkış haline gelebilmektedir.

İster AB üyelik süreci ister küreselleşme dinamikleri nedeniyle olsun, uluslararası sistemdeki gelişmelerin her bir devlet ve toplum rejiminde yapı-çözücü bir etki yaptığı söylenebilir. Dolayısıyla karşıtlıkların bir kısmı, bu durumdan beslenmektedir. Fakat bu gelişmelerin yol açacağı sonuçlar öngörülebilir olmadığından, yapının yeniden-inşa süreci de karşıtlıkların açığa çıkmasına yol açmaktadır. Her iki düzeyde de gelişen karşıtlıkların milliyetçi dışavurumlara dönüşmesi ve bu eğilimlerde artış olması, 1999-2007 yılları arasında sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların büyük bir bölümünün konusunu oluşturmuştur. Sadece Taylor-Francis Grubu içinde 2000-2005 arasında milliyetçilik üzerine 1000'den fazla bilimsel çalışma yayınlanmış, Springer Link içinde aynı yıllarda 114 makaleye yer verilmiştir. Bu haliyle, Türkiye'deki AB ve küreselleşme karşıtlığıyla ifade olan eğilimlerin hem kendisine özgü koşullardan kaynaklığı, hem de dünyadaki eğilimlerle paralellik gösterdiği söylenebilmektedir.

Ek.1

Yıllara Göre Kamuoyu Araştırmaları ve Türkiye’de AB Algısı

1. Türkiye’nin AB’ne dahil olması iyi bir şey midir?

İlkbahar	2004	% 71
Sonbahar	2004	% 63
İlkbahar	2005	% 59
Sonbahar	2005	% 55
İlkbahar	2006	% 54
Sonbahar	2006	% 52
İlkbahar	2007	% 52
Sonbahar	2007	% 49
İlkbahar	2008	% 49
Sonbahar	2008	% 45

2. AB, sizin gözünüzde çok olumlu bir imaja sahip midir?

		Türkiye	AB
İlkbahar	2005	% 19	% 9
Sonbahar	2006	% 20	% 7
İlkbahar	2007	% 27	% 11
Sonbahar	2007	% 24	% 8
İlkbahar	2008	% 17	% 7

Kaynaklar

ec.europa.eu/public_opinion/archive/eb/eb68/eb68_fr.htm; ec.europa.eu/public_opinion/archive/eb/eb69/eb69_tr_nat.pdf;

www.transatlantictrends.org/trends/doc_englis_top.pdf

Transatlantic Trends, The German Marshall Fund of the US, www.transatlantictrends.org/trends/TTSplash.cfm; Pollmark Türkiye Gündemi Araştırması, Milliyet, 07. 04. 2005; Umut Özkırmı, Milliyetçilik ve Türkiye-AB İlişkileri, İstanbul, TESEV Yayınları, 2008, s.67.

Kaynakça

- 2006 İlerleme Raporu, COM(2006) 649 nihai, [http://www.abgs.gov.tr/files/Duyurular/ Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf](http://www.abgs.gov.tr/files/Duyurular/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf).
- 2007 İlerleme Raporu COM(2006) 663 nihai, http://www.abgs.gov.tr/files/ AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf.
- 2008 İlerleme Raporu, COM(2008) 674 nihai, http://www.abgs.gov.tr/files/ AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf.
- Acar, Muhittin, *Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Hükümet Programlarında ve Kalkınma Planlarında Ele Alınışı*, Ankara, DPT, 1992.
- Aktay, Yasin vd., *Türkiye'de Ortak Bir Kimlik Olarak Ötekilik*, Ankara, Eğitim-Bir-Sen, 2010.
- Anderson, Benedict, *Imagined Communities*, Londra, Verso, 1983.
- "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14481 sayılı Karar", Resmi Gazete, No 27097 (5. Mükerrer), 31 Aralık 2008.
- Aydınoglu, Hüseyin, "Küreselleşen Dünyada Cumhuriyet(çilik) Sorunsalı: Kimlik ve Vatandaşlık Sorunu", *Doğu-Batı*, Cilt 1, No 42, Kasım, Aralık, Ocak, 2008-09.
- Bayard, Jean François ve Vaner, Semih, "L'armée Turque et le Théâtre d'ombre Kémaliste", A. Rouquié (der.), *La politique de Mars: Les Processus Politiques dans les Partis Militaires Contemporains*, Paris, Le Sycomore, 1981.
- Breuilly, John, *Nationalism and The State*, Manchester, Manchester University Press, 1993.
- Burbach, Roger, "The fin de siecle debate: Globalization as epochal shift", *Science & Society*, Cilt 63, No 1, 1999.
- Bülbül, Kudret, Özipek, B.Berat ve Kalın, İbrahim, *Aşk ile Nefret Arasında Türkiye'de Toplumun Batı Algısı*, Ankara, SETA Yayınları, 2008.
- Büyükbıngöl, Erdem, "Avrupa Birliği ve Üniversitelerimiz", *Üniversite ve Toplum*, Cilt. 1, No 1, 2001, s.51.
- Chemillier-Gendreau, M., "L'introuvable homogénéité des sociétés", *Informations sociales*, No 80, 1999.
- Coşkun, Recai, "Küreselleşme mi Bölgeselleşme mi? Yeni Bölgesel İşbirlikleri Neler İma Ediyor?", <http://web.sakarya.edu.tr/~coskun/DOKUMANLAR/KURESELLESME%20MI%20BOLGESELLESME%20MI%20YENI%20BOLGESEL%20ISBIRLIKLERI%20NELER%20IIMA%20EDIYOR.pdf>.
- Çetin, Beyzade Nadir, "Küreselleşme Karşıtlarına Göre Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Nitelikleri, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, Cilt 7, Sayı 1, 2008.
- Dağı, İhsan, "Avrupa Birliği ve Türkiye: Batılılaşmanın Neresindeyiz?", Şaban Çalış, İhsan Dağı ve Ramazan Gözen (der.), *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi, Kimlik, Demokrasi, Güvenlik*, Ankara, Liberte Yayınları, 2001.
- Dedeoğlu, Beril, "Küreselleşme-Bölgeselleşme", *Coşkun Kırca'ya Armağan*, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 1995.
- Dedeoğlu, Beril ve Gürsel, Seyfettin, *Türkiye-AB: Üyelik Yerine Özel Statü Tasarımının Analizi*, TÜBİTAK, Proje no. 107K208, Ocak 2010.
- Gellner, Ernest, *Thought and Change*, Londra, Weidenfeld and Nicolson, 1964.
- , *Nations and Nationalism*, Oxford, Blackwell, 1983.
- Giddens, Anthony, *The Consequences of Modernity*, Stanford, Stanford University Press, 1990.
- Görmez, Kemal, "Türkiye'de Siyasal Yapı ve Siyasal Kültür", *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1999.
- Habermas, Jürgen, *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, çev. M. Beyaztaş, İstanbul, Bakış Yayınları, 2002.
- Hanioglu, Şükrü, "Batıcılık", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985.

- Held, David, *The Globalization Debate*, Londra, Polity, 2005.
- Held, David ve Thompson, John B., *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and His Critics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.
- Held, David ve Grew, Anthony, *Globalization Theory: Approaches and Controversies*, Londra, Polity, 2007.
- Hirst, Paul ve Thompson, Graham, *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*, Malden, Blackwell Publishers, 1999.
- http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1999/turkey_en.pdf
- <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/98/964&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
- http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2005/yillikdegerlendirme_200405.html
- http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2006/harpakademilerikonusmasi_02102006.html
- http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/cceb/2003/EU28_Comparative_highlights.pdf
- <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=196&d=1>
- <http://www.flad.pt/documentos/1284748741S1vIJ9ab1Bq18RQ0.pdf>
- <http://www.merriam-webster.com/dictionary/regime>
- http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb_62_en.pdf
- http://www.gmfus.org/trends/2009/docs/2009_English_Key.pdf
- http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
- <http://www.harrisinteractive.com/news/allnewsbydate.asp?NewsID=1228>
- <http://www.turksolu.org/118/kfirat118.htm>
- http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archive/eb/eb69/eb69_tr_nat.pdf
- Hutchinson, John, “Etnicity and Modern Nations”, *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 23, No 4, Temmuz 2000.
- Işık, N.Erol, “Ortak Bağıın Tesisi için Eleştirel Cumhuriyet”, *Doğu-Batı*, Cilt 1, No 47, Kasım-Aralık-Ocak 2008-09.
- Keane, John, “Nations, Nationalism and Citizens in Europe”, *International Social Science Journal*, Vol.140, 1990.
- Keating, Michael, “European Integration and the Nationalities Question”, *Politics and Society*, Cilt 32, No 3, Aralık 2004.
- Keyman, Fuat, *Küreselleşen Dünyada Türkiye ve Demokratikleşme: Süreçler, Sorunlar, Aktörler*, Ankara, Bilgesam, Rapor No. 7, www.bilgesam.org/tr.
- “Türk Milliyetçiliğine Bakmaya Başlarken”, *Toplum ve Bilim*, No 62, 1993.
- Kongar, Emre, “Türkiye’de Milliyetçilik Rüzgarları neden Güçlendi?” II, http://www.kongar.org/aydinlanma/2005/467_Turkiye_de_Milliyetcilik_II.php.
- Köker, Levent, “Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu”, *Yakındoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, No 2, Ekim 2008.
- Krastev, Ivan ve Leonard, Marc, *The Spectre of a Multipolar Europe*, Londra, European Council on Foreign Relations, 2010
- Maiz, Ramon, “Framing the Nation: Three Rival Versions of Contemporary Nationalist Ideology”, *Journal of Political Ideologies*, Cilt 8, No 3, Ekim 2003.
- Milliyet*, 01.02.1982.
- Milliyet*, 11.06.1960.
- Milliyet*, 12.12.1999.

- Özkırmılı, Umut, *Milliyetçilik ve Türkiye-AB İlişkileri*, İstanbul, TESEV Yayınları, 2008.
- Pollmark Türkiye Gündemi Araştırması, *Milliyet*, 07.04.2005.
- Radikal*, 11.12.1999.
- Sabah*, 11.12.1999.
- Sluga, Glenda, "What is national self-determination?", *Nationality, Nations and Nationalism*, Cilt 11, No 1, 2005.
- Smith, Anthony, *Theory of Nationalism*, Londra, Duckworth, 1983.
- Smith, Anthony, *Nationalism and Modernism*, Londra, Routledge, 1998.
- Şenyuva, Özgehan, "Turkish Public Opinion and EU Membership: The State of Art in Public Opinion Studies in Turkey", *Perceptions*, Cilt 11, 2006.
- Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim, *Türkiye ve Avrupa Birliği: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Türkiye'nin Avrupa'ya Yaklaşımı*, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993.
- Tolan, Barlas ve Tufan, Hülya vd., *Türkiye'den Dünyaya Bir Bakış: Türkiye'deki Avrupalı İmgesi ve Ulusal Kimlik Kurgusuna Etkileri*, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 1999.
- Transatlantic Trends*, The German Marshall Fund of the US, www.Transatlantictrends.org/trends/TTSplash.cfm.
- Transatlantic Trends*, [Trendshttp://www.transatlantictrends.org/trends/doc/Turkish%202008%20Key%20Findings%20Report.pdf](http://www.transatlantictrends.org/trends/doc/Turkish%202008%20Key%20Findings%20Report.pdf).
- "Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler", http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf.
- Ulusoy, Kıvanç, "Turkey and the EU: Democratization, Civil-Military Relations, and the Cyprus Issue", *Insight Turkey*, Cilt 10, No 4, 2008.
- Uyar, Hakkı, "Bülent Ecevit'in 19 Ocak 2004 Tarihli Basın Açıklaması", *Cumhuriyet Strateji*, 20.12.2004.
- Vurucu, İkbal, *Çokluktan Birliğe Türk Kimliğinin Yeni Boyutları*, Konya, Serhat Kitapevi, 2010.
- Wæver, Ole, "Securitization and Desecuritization", R.Lipschutz (der.), *On Security, New York, Columbia University Press*, 1995.
- Whitmever, Joseph M., "Elites and Popular Nationalism" *British Journal of Sociology*, Cilt 53, No 3, Eylül 2002.
- Williams, Michael C., "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics", *International Studies Quarterly*, Cilt 47, No 4, Aralık 2003.

Summary

At first, Turkey’s desire to integrate the EU was perceived as a natural continuation of Turkish foreign policy’s main axis based on the belief that there is only one “West”. That’s why the integration phases of Europe during the Cold War were not followed thoroughly and Turkey has been very slow on implementing the necessary criteria defined in the Association Agreement and on building a public diplomacy. Since mid-1980s, Turkey has noticed the existence of two distinct “West”: the EU and the US. Turkey’s will to adapt itself to the globalization has been affirmed strongly in its relations with Europe. In this context, Turkey has applied for membership to the EEC, it has accomplished the customs union in 1995, its candidate status has been approved in 1999 and thus, Turkey’s participation to globalization and the EU process have become intertwined. The implementation of the political criteria and the 35 chapters of the EU negotiation process mean a structural change for Turkey, which has provoked certain resistance. The paradox is that the political and cultural elite, along with state officials and bureaucracy which have always perceived the relations with Europe as a civilization battle, have become the main obstruction of this very project.

It’s not a coincidence that Turkey’s EU process has been accelerated in the post-Cold War period, when the globalization dynamics were stronger than ever. The intensifying contacts due to globalization were not beneficial for every society. However, globalization is an undeniable reality and it is obvious that players can’t act unilaterally from now on. While the globalization modifies the very structure and the role of the nation-state, the globalization’s ideology has justified this process. However, there are regimes which consider the globalization as something that could damage national integrity and sovereignty. In Turkey, the EU negotiation process and globalization have been connected to each other in two different manners. First, the EU process has been considered by Turkey as a mean to accelerate the country’s westernization and in this context, the EU was considered one of the steps of the globalization. Second, the membership is seen as a way to make Turkey one of the leading players of the international system and in the mean time to preserve Turkey from the negative effects of the globalization. As a consequence, the increasing relations with the EU made Turkey to feel the effects of the globalization quicker and more directly, stimulating pressure to transform the political, economic and cultural system of the country. Through this atmosphere, those who support the EU membership idea and those willing to better integrate the globalization dynamics have cooperated; while the anti-globalization and anti-EU rhetorics have been synchronized. Considering globalization as westernization and westernization as being into the EU has created confusion in analyzing these concepts’ positive and negative impacts. This confusion makes some people to believe that being Eurosceptic is being anti-Western and anti-globalization. In Turkey’s practice, anti-globalization and anti-EU segments use similar rhetoric’s stimulating a nationalistic reaction both in official and social levels.

Nevertheless, being anti-EU and anti-globalization are different from one and other. First of all, the anti-globalization sentiments resist to deconstruction while the anti-EU feelings resist to reconstruction. Besides, the anti-globalization stance is supported mainly by external variables such as the general feeling of insecurity due to military threats, economic instability, financial crisis, occupations and interventions. However, the anti-EU stance is mainly marked by internal variables. In this sense, while being anti-globalization can symbolize the resistance to global injustices, being anti-EU can only mean to resist to European values and norms. The resistance feeling among the social segments, political and administrative structures is the result of the will of preserving national values and structures. The processes of globalization and the EU accession are forcing the regime’s walls in Turkey and the nationalistic reaction is the effort of reinforcing this wall. The paradox is that those who oppose to the globalization’s political impacts are willing to benefit from the same globalization’s economic advantages. Another paradox can be found among those who don’t refuse the EU integration idea but who dislike the integration conditions. The developments within the international system, due to the EU process or to the globalization’s dynamics, have a deconstructing effect on every state and society. As this developments’ outcomes are not always predictable, the reconstruction process of the structure is also unpredictable and this unpredictability provokes resistance among societies. From this perspective, one can say that the anti-EU and anti-globalization tendencies in Turkey are both the result of Turkey’s own conditions and the global trends.